

Stockholm 2006-03-31

Kultur- och utbildningsminister Leif Pagrotsky

Behov av professionell avtalskultur i konstlivet

KRO och KIF anser att staten måste gå i bräsch för att utveckla avtalskulturen på arrangörsområdet. Statens egna institutioner, centrala museer som Moderna Museet och Nationalmuseum, liksom statliga myndigheten Riksställningar, tillämpar en avtalskultur med inslag av muntliga överenskommelser, ensidigt förhandlingsläge och generellt sett mycket låga ersättningsnivåer. Denna avtalskultur genomsyrar hela konstlivet till förfång för konstnärernas möjligheter att basera sin försörjning på ersättning för utfört arbete.

Effekterna av rådande avtalskultur är att delar av konstnärers arbetsinsatser i samband med utställningar i praktiken inte ersätts alls, något som måste ifrågasättas som stridande mot arbetsrättsliga principer. Den låga ersättningen får långtgående konsekvenser för bildkonstnären som får svårigheter att leva på sitt konstnärskap och ett svagt skydd i förhållande till de inkomstrelaterade socialförsäkringssystemen.

En avtalskultur där det förekommer muntliga överenskommelser leder också till ett svagt rättsskydd när det uppstår oenighet. Ord står mot ord i en konflikt och då bildkonstnären som enskild aktör oftast väljer att inte ta den ekonomiska och professionella risken med en rättslig process, får han/hon i regel finna sig i de villkor som erbjuds. KRO och KIF anser att det knappast är förenligt med skattefinansierad verksamhet att man köper tjänster genom muntliga överenskommelser, ifråga om myndighetsutövning genom de centrala museerna och Riksställningar är det direkt oacceptabelt.

Rådande avtalskultur innebär också att svenska bildkonstnärer i gemen är dåligt rustade för en internationell karriär, där avtalsrelationerna många gånger kan vara mer utvecklade och professionaliserade.

KRO och KIF har dessutom konstaterat att statliga institutioner vid flera tillfällen försökt avtala bort bildkonstnärernas upphovsrättigheter i samband med utställningen, något som knappast kan vara i linje med regeringens intentioner med den nya upphovsrättslagstiftningen.

Det är nödvändigt att regeringen tar aktiva initiativ för att bryta denna destruktiva avtalskultur. En jämförelse med området konstnärlig gestaltning/utsmyckning visar att staten kan fungera förebildligt i förhållande till andra uppdragsgivare. Om staten arbetade förebildligt även på arrangörsområdet, skulle det på sikt vara av stor betydelse för övrigt konstliv och för konstnärernas försörjning och möjligheter att arbeta professionellt.

KRO och KIF kan konstatera att när frågan om ökad ersättning till konstnärer förs upp med arrangörer, så har flera efterlyst särskilda arrangörsstöd som lösning för att man ska kunna betala konstnären för dennes arbete. Detta tyder på ett oklart ansvarsförhållande mellan arrangören och dess huvudman. Vi anser att ersättning till konstnärer ska betraktas som en naturlig kostnad i verksamheten, på samma sätt som lönekostnader.

Konstnärernas sociala trygghet

Konstnärernas sociala situation har utretts grundligt både av 1997 års utredningar Arbete åt konstnärer och Generella Konstnärstödsutredningen, och senast av utredningen Konstnärerna och trygghetssystemen. Av 1997 års statistik från SCB, som togs fram i samband med nämnda utredningar, framgår att bildkonstnärerna har de lägsta inkomsterna bland kulturutövarna och att gruppen konsthantverkare har de näst lägsta. När nu Konstnärsnämnden gör en ny insamling av statistik genom SCB kommer med all säkerhet bilden av bild- och formkonstnärernas utsatta läge än en gång att bekräftas.

KRO och KIF inser att det inte finns några enkla lösningar som kan åtgärda bristerna i konstnärernas sociala trygghet, men vi efterlyser fler initiativ från regeringen för att lösa de frilansande kulturutövarnas problem. De 2 miljoner som avsatts till Konstnärsnämnden för information om samt bevakning och utredning av konstnärernas sociala och ekonomiska villkor, är alltför lite för att åstadkomma reella förbättringar för de grupper som KRO och KIF representerar. Vi vill därför att regeringen går vidare med åtgärder som ser till de frilansande konstnärernas situation i förhållande till sjukförsäkringen, skattesystemet och pensionssystemet.

I arbetet med utredningen Konstnärerna och trygghetssystemen fördes en konstruktiv dialog mellan utredare och företrädare för konstnärorganisationerna, som kunde lyfta fram specifika problemställningar och föreslå konkreta förslag. KRO och KIF anser att det är nödvändigt att

fortsätta i den andan och förordar regeringen att tillsätta en referensgrupp inom Kulturdepartementet med experter från bland andra organisationerna inom KLYS och företrädare för Konstnärsnämnden.

Behov av pluralism inom konstnärspolitiken

Sverige har en vital konstscen med stor attraktionskraft. De problem som KRO och KIF identifierar ligger på ett annat plan. Bild- och formkonstnärerna är en i jämförelse med andra kulturutövare mycket heterogen grupp. Om man vill komma tillrätta med konstnärernas svaga ekonomiska och sociala ställning, är det därför nödvändigt med en pluralism i konstnärspolitiken. Statliga stipendier och bidrag till enskilda och till fria grupper av konstnärer är nödvändiga för fortsatt utveckling av konsten, liksom möjligheten till konstnärlig forskning vid högskolorna. Det är också nödvändigt med fortsatt stark statlig anslagsgivning till institutioner där konsten kan presenteras för allmänheten i form av ett brett och kvalitativt utbud.

Men KRO och KIF vill också lyfta fram behovet av att stärka den privata efterfrågan på konst. Visserligen upplever vi åter en hausse på konstmarknaden, priserna har skjutit i höjden på auktionshusen och gallerierna. Men vi efterlyser näringspolitiska initiativ som stimulerar efterfrågan på konst som inte värderats som investeringsobjekt. Det handlar om företagens behov av konst för att förbättra arbetsmiljön för personalen och om möjligheten för privatpersoner att köpa originalkonst till överkomliga priser, utan att vare sig konstnären eller galleristen förlorar på affären. KRO och KIF har tidigare framfört förslag om att införa kultur moms på försäljning av originalkonst och att ge företagen avdragsrätt vid köp av konst. Vi är öppna för andra förslag som skulle tjäna samma syfte, nämligen att stärka efterfrågan och bredda arbetsmarknaden för konstnärliga verk och tjänster.

Karin Willén
Förbundsordförande KRO

Gunilla Kihlgren Svartström
Ordförande KIF

Jan Nordwall
Kanslichef KRO/KIF